

VELITEĽ SPOJOVACÍCH VOJSK A GENERÁL V NEMILOSTI.

OSUDY JOZEFA MARKA V ROKOCH 1945 – 1957

MATEJ MEDVECKÝ

MEDVECKÝ, M.: Commander of Signals Troops and a General in Disgrace: The Fate of Jozef Marko, 1945–1957. *Vojenská história*, 3, 30, 2026, pp 73-94, Bratislava.

General Jozef Marko was among the key figures of the Slovak National Uprising and among the closest collaborators of General Ján Golian. From his actions, and from surviving materials, it is evident that he was a man and a soldier who upheld democratic values. This life-long conviction led him during the World War 2 to engage in anti-fascist resistance and, after its conclusion, to adopt a negative attitude towards the Czechoslovak Communist Party and towards the Soviet Union's imperialist behaviour – a militaristic communist great power whose interests Czechoslovak communists placed above those of their own country. The present study examines J. Marko's service as Commander of Signals Troops and the initial phase of his criminalisation during the founding period of the Communist regime, when he spent months in investigative detention and ultimately, fortunately, received a relatively light sentence for acts he had not committed.

Keywords: General Jozef Marko, Czechoslovakia, State Security, Communist coup, 1948.

DOI: <https://doi.org/10.69809/vojhist.2026.30.3.3>

Úvod

Generálmajor Jozef Marko¹ (8. jún 1904 – 22. máj 1981) patril medzi najvýznamnejších vojenských predstaviteľov Slovenského národného povstania (SNP). Práve J. Marko už od jari 1944 zabezpečoval spojenie medzi ilegálnou Slovenskou národnou radou a pplk. Jánom Golianom, ktorý v tom čase viedol ilegálne Vojenské ústredie. Po vypuknutí bojov koncom augusta 1944 sa stal veliteľom spojovacích vojsk povstaleckej armády, podieľal sa na sprevádzkovaní a po nemeckom zbombardovaní povstaleckého vysielača na obnove mobilného vysielača z Banskej Bystrice a 12. septembra 1944 sa stal členom Rady na obranu Slovenska. Po potlačení povstania sa dva mesiace ukrýval v lese a pomáhal aj iným účastníkom povstania. Po skončení 2. svetovej vojny Markova vojenská kariéra rýchlo napredovala. Ako prvý Slovák sa stal veliteľom spojovacích vojsk Hlavného štábu čs. brannej moci a v roku 1947 ho spolu s ďalšími Slovákmi povýšili do hodnosti brigádneho generála. Nástup komunistického režimu a vývoj v ČSR po roku 1948 však aj v jeho prípade viedol k opakovanej perzekúcii a rokom stráveným za mrežami. V marci 1948 Marka zbavili činnnej služby a musel povinne nastúpiť na zdravotnú dovolenku, po niekoľkých mesiacoch nasledovalo preradenie do zálohy. Bohužiaľ, išlo len o predohru k oveľa horším formám perzekúcie. V roku 1949 Marka zatkli a mesiace strávil vo vyšetrovacej väzbe.² V marci 1950 ho Okresný súd v Prahe odsúdil pre zločin podvodu a prečin nedbalého zachovávanía štátneho tajomstva na 5 rokov odňatia slobody, odvolací

¹ Stručný prehľad jeho vojenskej kariéry pozri: LÁNIK, Jaroslav – ČAPLOVIČ, Miloslav (eds.). *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Praha : Ministerstvo obrany ČR, 2005, s. 188.

² Týmto opravujem svoje omylom uvedené tvrdenie o väznení v tábore nútených prác Mírov v štúdiu: MEDVECKÝ, Matej. Prenasledovanie gen. Jozefa Marka v 60. a 70. rokoch 20. storočia. In: *Vojenská história*, 2025, roč. 29, č. 3, s. 93.

súd koncom decembra 1950 trest znížil na 10 mesiacov väzenia.³ Po prepustení pracoval na správe spojov, v Spojprojekte a v Krajskom zväze výrobných družstiev.⁴ Počas tohto obdobia udržoval J. Marko čulé spoločenské styky s viacerými významnými účastníkmi a podporovateľmi SNP, ale aj ďalšími známymi. Volal po rehabilitácii a reaktivácii v predchádzajúcom období nespravodlivo perzekvovaných povstaleckých dôstojníkov a túto otázku sa neúspešne snažil dostať aj na stránky novín. Aj v dôsledku uvedených aktivít skončil v rámci skupiny Imricha Karvaša a spol. opäť pred vyšetrovateľom Štátnej bezpečnosti a Krajský súd v Bratislave ho rozsudkom z marca 1959 za velezradu odsúdil na trest odňatia slobody na 14 rokov.⁵ Brány väzenia opustil v prvej polovici 60. rokov minulého storočia a prakticky od prvých dní na slobode sa ocitol pod dozorom Štátnej bezpečnosti, ktorej pracovníci Markove aktivity monitorovali prostredníctvom odpočúvania jeho bytu či s využitím agentov, neraz bývalých spoluväzňov. V roku 1968, počas liberalizácie pomerov v Československu, sa Marko angažoval v Slovenskej organizácii na ochranu ľudských práv, v ktorej sa združovali bývalí politickí väzni, perzekvovaní komunistickým režimom. Stal sa dokonca podpredsedom organizácie. Jeho aktivity v roku 1968 mu po okupácii ČSSR sovietskymi vojskami a počas normalizácie priniesli označenie za nepriateľa režimu a ďalšie sledovanie. Tentoraz však už príslušníci ŠtB, aj s ohľadom na Markov vek, nepovažovali za potrebné začať voči nemu trestné konanie. Aj napriek tomu jeho zväzok preverovanej osoby putoval do archívu až v roku 1979 a v tomto roku ho aj definitívne vyradili zo zoznamu nepriateľských osôb.

Metodológia

Zámerom predkladanej štúdie je zmapovať pôsobenie J. Marka na poste veliteľa spojovacích vojsk Hlavného štábu československej brannej moci a Markove osudy až do jeho právoplatného odsúdenia Krajským súdom v Prahe v roku 1950, s presahom do obdobia po jeho prvej perzekúcii komunistickým režimom. Štúdia je primárne postavená na využití publikovaných spomienok J. Marka⁶ a na ich komparácii s archívnymi prameňmi, primárne z Vojenského ústredného archívu – Vojenského historického archívu Praha a z Archívu hlavného mesta Prahy. Materiál z pražského vojenského archívu umožňuje analyzovať pôsobenie Marka, ktorý ako prvý Slovák zastával post veliteľa spojovacích vojsk československej brannej moci. V pražskom Vojenskom historickom archíve je možné študovať písomnosti veliteľstva spojovacích vojsk za celé obdobie Markovho pôsobenia na tomto poste. Táto dokumentácia približuje organizačnú výstavbu veliteľstva a jeho činnosť; niektoré z nich navyše korešpondujú s textom spomienok, čím umožňujú komparáciu oboch typov prameňov. Markove odstavenie z armády po roku 1948 a následnú perzekúciu je taktiež možné analyzovať na základe spomienok v kombinácii so súdnym spisom z roku 1950, ktorý je uložený v Archíve hlavného mesta Prahy, ako aj s osobným spisom, v ktorom sa zachovali aj niektoré písomnosti súvisiace so snahou o rehabilitáciu, ktoré sa týkajú samotného procesu. Štúdia je spracovaná primárne prostredníctvom faktograficko-pozitivistickej a komparatívnej metodológie so zameraním na získanie a prezentovanie nových, doteraz v slovenskej historiografii nespracovaných informácií.

³ Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv (VÚA – VHA) Praha, f. Vojenské osobní spisy, Marko, Jozef.

⁴ LÁNIK – ČAPLOVIČ, *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*, s. 188.

⁵ Išlo v rámci skupiny po I. Karvašovi, ktorý dostal 17 rokov, o druhý najvyšší udelený trest. Archív bezpečnostných složek (ďalej ABS), f. Správa vyšetřování MV, V-3671/2, Rozsudok, 25. 3. 1959; Archív Krajského soudu v Bratislave, spis I T 0023/58, rozsudok.

⁶ MARKO, Jozef. *Osobné spomienky na SNP. III. diel*. Bratislava : Mayer media, 2015.

Veliteľom spojovacieho vojska

Tak ako mnohí iní budúci významní činitelia a funkcionári povojnového Československa, aj plukovník Jozef Marko sa koncom 2. svetovej vojny ponáhal do Košíc, kde od februára 1945 sídlila čs. vláda, ale aj Slovenská národná rada či povereníctva. Vo svojich spomienkach na margo tohto obdobia uvádza, že do služby sa prihlásil u „slovenského štátneho tajomníka“ Ministerstva národnej obrany brig. gen. Mikuláša Ferjenčíka.⁷ Ferjenčík, ako Slovák a účastník SNP, mal zodpovedať najmä za to, aby v rámci rezortu národnej obrany zabezpečoval uplatňovanie tej časti Košického vládneho programu, ktorá hovorila o riešení národnostných aspektov armádnej personálnej politiky na princípe rovnoprávnosti Čechov a Slovákov, o vytváraní slovenských národných jednotiek a o zabezpečení primeraného zastúpenia Slovákov v armáde tak z hľadiska celkového počtu, ako aj významu zverených funkcií.⁸ Pri opise košického stretnutia s Ferjenčíkom v tretej časti svojich pamätí Marko spomína, ako ho on osobne ešte v priebehu povstania J. Golianovi navrhol do funkcie povereníka národnej obrany. Chladné prijatie zo strany štátneho tajomníka, ktoré kontrastovalo s vedomím vlastných zásluh, opisuje s neskryvanou trpkosťou: „Môj dojem z prijatia bol však taký, že u Ferjenčíka prevládli skôr rozpaky, než azda radostný pocit nad tým, že sa objavil jeden z blízkych Golianových spolupracovníkov, ktorý do toho času bol nezvestný a u ktorého Ferjenčík predpokladal, že asi zostane nezvestným i naďalej, preto len ťažko sa mu darilo zakryť sklamanie, že sa tak nestalo. Nesplnilo sa teda moje očakávanie v tom smere, že ma Ferjenčík predstaví ministrovi Svobodovi, ktorého informuje o mojej činnosti v súvislosti so SNP aspoň v rozsahu, ktorý mu bol známy. Ferjenčík neprejavil záujem ani o okolnosti, za ktorých som prežil obdobie príchodu do Košíc a odmerane mi oznámil, že prerokuje moje ďalšie zaradenie s ministrom Svobodom, abych prišiel o 2 dni.“⁹ Po druhom stretnutí pachuť nezmizla a Marko opäť zažil sklamanie v podobe oznámenia, že bez ohľadu na jeho skúsenosti a dlhoročnú prax na veliteľských postoch spojovacích vojsk ho mali z rozhodnutia ministra zaradiť „na skúšku“ k spojovacej jednotke 1. čs. brigády, kde mal byť podriadeným svojho bývalého študenta (vtedy) mjr. Miroslava Šmoldasa.¹⁰ Marko mal podľa spisov hodnosť majora, pričom 23. októbra 1944 ho Predsedníctvo SNR povýšilo do hodnosti plukovníka s účinnosťou od 1. mája 1944, čo však v jeho kmeňovom liste zaznamenali až 6. apríla 1946.¹¹ Podriadenie majorovi Šmoldasovi, ktorý mal ako veliteľ spojárov

⁷ M. Ferjenčík (1904 – 1988), armádny generál in memoriam, vojenský veterinár, slúžil v čs. armáde, od roku 1939 v slovenskej armáde. V odboji spolupracoval s Vavrom Šrobárom aj Jánom Golianom. V septembri 1944 sa stal povereníkom národnej obrany a prednostom veterinárnej správy povstaleckej armády. V apríli 1945 sa stal štátnym tajomníkom MNO a v auguste 1946 povereníkom vnútra, kde umožnil nárast vplyvu komunistov v bezpečnostnom aparáte. V roku 1948 emigroval do Nemecka a neskôr sa vysťahoval do USA.

⁸ MASKALÍK, Alex. Pomery medzi slovenskými gázistami československej brannej moci po druhej svetovej vojne z pohľadu úradného štátneho tajomníka MNO generála Mikuláša Ferjenčíka. In: *Vojenská história*, 2024, roč. 28, č. 2, s. 159. Pozri tiež: HANZLÍK, František – KONEČNÝ, Karel. Opozdelená svädectví generála Ferjenčíka. In: *Vojenská história*, 2004, roč. 8, č. 1, s. 95 – 109.

⁹ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 22.

¹⁰ Genplk. M. Šmoldas (1917 – 2003), príslušník čs. jednotky v Poľsku, neskôr internovaný v ZSSR a príslušník čs. vojsk na území ZSSR, zúčastnil sa bojov na Dukle. Po 2. svetovej vojne krátko veliteľ 3. oddelenia (spoj) hlavného štábu, študoval v ZSSR, po nástupe komunistického režimu jeden z organizátorov pohraničnej stráže, námestník ministra, zástupca náčelníka generálneho štábu ČSLA, generálny inšpektor ČSLA či napokon vedúci čs. delegácie v Dozornej komisii neutrálnych štátov v Kórei. Marko ho pri popisovaní týchto udalostí označuje ako štábného kapitána (škt.), Šmoldas bol 7. 3. 1945 povýšený na majora. MASKALÍK, Alex. *Elita armády*. Košice : HWSK, 2012, s. 580.

¹¹ Vojenský ústredný archiv – Vojenský historický archiv (VÚA – VHA) Praha, f. Vojenské osobní spisy, Marko, Jozef, Kmenový list.

v rámci 1. čs. armádneho zboru dlhšie a intenzívnejšie skúsenosti z frontu, či prvotné nepriznávanie plukovníckej hodnosti v Markovi zanechalo pocit nespravodlivosti. Ponúkané zaradenie odmietol prijať a s odstupom času to komentoval ako predzvesť „málo sľubnej“ perspektívy Slovákov v rámci povojnovej čs. armády. Následne v Košiciach navštívil svojho známeho z odboja Jána Ursínyho,¹² ktorý ho privítal o poznanie radostnejšie. V rámci diskusie o budúcom možnom zaradení mal vtedajší povereník poľnohospodárstva a budúci podpredseda vlády trvať na tom, že Markovi patrí najvyššie postavenie v rámci svojej zbrane, t. j. spojovacieho vojska. Možno aj v dôsledku politických intervencií došlo k zmene Markovho zaradenia a po novom ho prideliť na Ministerstvo národnej obrany (MNO), avšak bez určenia funkcie.¹³ Kmeňový list zaznamenáva jeho prijatie do čs. brannej moci 26. apríla 1945, nástup služby u MNO v Košiciach o dva dni neskôr a pridelenie k veliteľstvu spojovacieho vojska hlavného štábu MNO dňom 7. mája 1945.¹⁴

Medzi oboma spojármi panoval vzájomný odpor, vyplývajúci bezpochyby z toho, že aspirovali na rovnaký významný veliteľský post. V dôsledku toho sa – podľa vlastnej interpretácie – Marko aj napriek značnému úsiliu nedokázal dostať do vládnej kolóny, ktorá sa v máji presúvala z Košíc do Prahy. Do hlavného mesta Československa sa dostal až so zdržaním, druhým vlakovým transportom začiatkom júna 1945. Po príchode na hlavný štáb zistil, že v jeho špecializácii je na hlavnom štábe zriadené 3. oddelenie Hlavného štábu (spojovacie, podľa vzoru Červenej armády), v čele ktorého stál práve Miroslav Šmoldas, dňa 10. mája povýšený na podplukovníka telegrafného vojska. Marko ho požiadal o informáciu o prípadnom zaradení a následne sa venoval riešeniu osobných otázok vrátane hľadania bytu, sťahovania rodiny do Prahy a riešenia financií. Frustrovaný nezáujmom vojenskej správy a štátneho tajomníka Ferjenčíka sa opäť rozhodol využiť politické kontakty, nadviazané v odboji a v priebehu povstania. Počas spoločnej večere čs. vlády, zboru povereníkov a zástupcov SNR Marko navštívil hotel Alcron, kde povereníci a reprezentanti SNR bývali. Pomoc pri nájdení adekvátneho miesta mu ponúkol Gustáv Husák¹⁵, najväčšiu podporu mu však opäť poskytol starý známy z ilegality a povstania: „... onedlho sa zastavil u môjho stolu podpredseda vlády Ján Ursíny, ktorého som od svojho príchodu do Prahy pri tejto príležitosti tiež videl po prvý a on si ku mne prisadol. Sedel so mnou tak dlho, kým prechádzali okolo nás všetci členovia vlády a SP do zadnej miestnosti, v ktorej, ako som sa dozvedel, vláda dávala večeru na počesť SP. Keď potom prišli pre Ursínyho, aby sa odobral do miestnosti určenej pre podávanie večere, Ursíny ma požiadal, aby som šiel s ním. Odporoval som z počiatku, že nie som ani vhodne ustrojený, moju námietku vyvrátil s tým, že poľná uniforma, v ktorej som bol v horách, je iste veľmi vhodným oblečením pre túto vládnu večeru. Po vstupe do sálu Ursíny ma predstavil všetkým členom vlády, pokiaľ som sa s nimi ešte nepoznal, teda prevažne ich väčšine, včítane i gen. Svobodu. (...) Druhý deň po tejto večeri v skorých ranných hodinách dostavil sa do môjho bytu jeden dôstojník z Hlavného štábu MNO a odovzdal mi príkaz

¹² Ján Ursíny (1896 – 1972), politik agrárnej strany, počas 2. svetovej vojny sa angažoval v odboji, spoluzakladateľ ilegálnej Slovenskej národnej rady a organizátor SNP. Počas povstania povereník hospodárstva. Po vojne pôsobil krátko ako predseda Demokratickej strany, neskôr podpredseda, v rokoch 1945 – 1947 zastával funkciu podpredsedu čs. vlády. V roku 1948 odsúdený na niekoľkoročný trest vo vykonštruovanom procese, v 60. rokoch rehabilitovaný.

¹³ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 23 – 25.

¹⁴ VÚA – VHA Praha, f. Vojenské osobní spisy, Marko, Jozef, Kmeňový list.

¹⁵ G. Husák (1913 – 1991), komunistický aktivista, organizátor SNP, od roku 1945 zastával množstvo významných funkcií (povereník vnútra, predseda Zboru povereníkov), politický väzeň, po roku 1968 generálny tajomník KSČ a prezident ČSSR. V období, o ktorom je reč v predkladanom texte, zastával G. Husák funkciu povereníka pre veci vnútorné.

náčelníka Hlavného štábu gen. Bočka, že sa mám ihneď k nemu dostaviť.“¹⁶ Tu sa Marko dozvedel, že ho menovali veliteľom spojovacieho vojska Hlavného štábu, že mu už určili kancelárie a že má spracovať určenie pôsobnosti.¹⁷ Funkciu zastával od júna ako dočasne menovaný a od 28. októbra 1945 ako riadne ustanovený prednosta.¹⁸ Marko si krátko po svojom menovaní vytvoril štáb, ktorý z veľkej časti tvorili účastníci povstania. Za náčelníka svojho štábu si vybral plpk. Františka Skokana¹⁹ a za pobočníka svojho bývalého pobočníka z čias SNP škpt. Karola Králička.²⁰ Samotné veliteľstvo spojovacieho vojska (ďalej VSV) pozostávalo z veliteľa, jeho pobočníka a náčelníka štábu, ďalej zo styčných dôstojníkov pri IV. oddelení Hlavného štábu, ako aj pri letectve a tankovom vojsku. Vnútorne sa členilo na 1. oddelenie (predpisy a výcvik), 2. oddelenie (organizácia, mobilizácia), 3. oddelenie (osobné) a 4. oddelenie (technické).

Dobová dokumentácia pomerne podrobne definuje aj pôsobnosť veliteľstva spojovacích vojsk. Samotné VSV, ako zložka hlavného štábu, je tu charakterizované ako najvyššie veliteľstvo všetkých útvarov spojovacieho vojska vo veciach výcvikových, organizačných, osobných a technicko-spojovacích. Medzi kompetencie veliteľstva patrili okrem iného riadenie a kontrola zásad spojenia a jednotné vykonávanie spojovacieho výcviku, navrhovanie mierovej organizácie a dislokácie spojovacieho vojska a participácia na vytváraní plánov na vojnovú organizáciu spojovacieho vojska, vybavovanie osobnej agendy spojárov, vybavovanie útvarov a ďalších relevantných organizačných zložiek spojárskym materiálom. Veliteľstvo zodpovedalo za určovanie smeru vývoja spojárskeho materiálu, riadilo výstavbu a prevádzku stálych mierových telekomunikačných sietí podľa požiadaviek hlavného štábu, zabezpečovalo organizáciu spravodajskej siete a riadilo jej činnosť v zmysle požiadaviek vojenského výzvedného a obranného spravodajstva, v rezorte pôšt uplatňovalo vplyv pri presadzovaní požiadaviek brannej moci pri budovaní telekomunikačných zariadení v kompetencii ministerstva a poverenictva pôst a zabezpečovalo v rezorte priemyslu vplyv brannej moci tak, aby bol priemyselný sektor schopný plniť požiadavky spojárov tak v čase mieru, ako aj počas vojny.

Pokiaľ ide o kompetencie veliteľa spojovacích vojsk, plnil úlohy súvisiace s funkciou odborného poradcu náčelníka HŠ vo veciach spojenia a spojovacej služby a zodpovedal za

¹⁶ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 26 – 27.

¹⁷ V prvom rade vyvstala nutnosť špecifikovať kompetencie konkurujúcich si spojárskych súčastí: „*fidícím orgánem všeho styku a spojení čs. branné moci je velitelství svoj. vojska při MNO. Konkrétní přípravy pro styk a spojení v míru, při mimořádné případy, pro mobilisaci, nástup a pod. (plány styku a spoj. plány) zpracovává 3. odděl. hl. št. Spojovací materiál opatřuje, zkouší, objednáva, rozděluje a vede v patronosti II/6 odděl., podle směrnic velitele spoj. vojska. Zpravodajsko – technické úkoly zpracovává styčná skupina přímo v 2. odděl. hl. št. Styčný důstojník ve 4. odděl. hl. št. pomáhá zpracovávat organizaci jednotek spoj. vojska a spoj. jednotek ostatních zbraní. Styční důstojníci u letectva a tankového vojska mají podobný úkol.*“ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1945, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 96, Stanovení úkolů a pravomoci spojovacího vojska, organizace hlavního štábu velitelství spojovacího vojska.

¹⁸ MASKALÍK, *Elita armády*, s. 398; VÚA – VHA Praha, f. Vojenské osobní spisy, Marko, Jozef, Kmenový list.

¹⁹ F. Skokan (1912 – 1950), účastník odboja na Západe, neskôr príslušník čs. jednotky v ZSSR, od mája 1944 prednosta spojovacej služby 1. čs. armádneho zboru. Po roku 1945 pôsobil o. i. ako náčelník štábu VSV, v roku 1949 bol odsúdený vo vykonávanom procese a popravený. Neskôr ho rehabilitovali a v roku 1990 bol povýšený do hodnosti generálmajor in memoriam.

²⁰ Karol Králiček (1916 – ?), slúžil v slovenskej armáde, od júla 1942 do mája 1943 aj na východnom fronte, od apríla 1944 veliteľ 3. rádiotelegrafnej rotý v Turčianskom Sv. Martine, počas SNP pobočník veliteľa spojovacích vojsk J. Marka, po skončení vojny krátko pôsobil na povereníctve vnútra, následne v spojovacom vojsku v Prahe, v roku 1947 začal študovať na Vysokej škole technickej v Prahe a v roku 1950 prepustený z armády v hodnosti major. Vojenský archív – centrálna registratúra Trnava, Kmeňový list 2336/14, Karol Králiček.

zaistenie spoľahlivého spojenia na všetkých stupňoch a vo všetkých zložkách armády. Mal zodpovednosť za všetky spisy veliteľstva spojovacieho vojska (VSV) zásadného významu, pokiaľ ich nepodpisoval náčelník HŠ, prípadne minister národnej obrany; v takom prípade ich podpisoval „za správnosť“. Zodpovedal za usmerňovanie a podporu úsilia o zdokonaľovanie a vývoj spojovacích prostriedkov, z titulu funkcie bol členom Armádneho poradného zboru a Najvyššej rady obrany štátu, navrhoval ustanovovanie dôstojníkov do funkcií náčelníka štábu VSV, veliteľa spojovacieho vojska oblasti, veliteľa a zástupcu veliteľa spojovacieho učiliska, veliteľov a zástupcov veliteľov spojovacích plukov a veliteľa vojenského rádielektrického ústredia. Zároveň mal po predchádzajúcom súhlase v kompetencii navrhovať náčelníkovi HŠ prednostu II. odboru MNO dôstojníka do funkcie prednostu 5. oddelenia (materiálne) II. odboru (zbrojný) MNO. V dokumentácii sa medzi jeho kompetenciami dokonca uvádzalo, že „*uplatňuje vplyv na ustanovenie prednostu II. odboru (slaboprúd) Vojenského technického ústavu*“. Svojím rozhodnutím na návrh svojich podriadených ustanovoval dôstojníkov do celej plejády funkcií a disponoval ďalšími kompetenciami v osobných alebo odborných otázkach.²¹ Žiada sa tiež doplniť, že na funkciu veliteľa spojovacích vojsk bola plánovaná hodnosť divízneho generála, takže pre plukovníka Marka musela byť atraktívna aj s ohľadom na perspektívu ďalšieho kariérneho rastu.

Spojovacie vojsko v roku 1945 čelilo – rovnako ako iné súčasť čs. brannej moci – problémom súvisiacim predovšetkým so zásobami a diverzitou výzbroje a výstroja. Disponovalo sovietskymi spojárskymi prostriedkami pre 10 divízií, avšak výmer materiálu podľa predpisov Červenej armády bol nižší než výmer materiálu plánovaný vzhľadom na zamýšľané početné stavy československej armády. Tankový zbor disponoval výstrojom pre jednu tankovú brigádu podľa britských noriem, samostatná tanková brigáda disponovala prostriedkami podľa sovietskych predpisov a trofejný materiál kryl potreby čs. brannej moci približne z tretiny.²² Aj podľa Markových spomienok sa spojári do značnej miery spoliehali na trofejný (nemecký) spojovací materiál, ktorý považoval za kvalitatívne omnoho lepší než ten, ktorý používali čs. vojaci do roku 1938. Rozdelenie sovietskeho spojárskeho materiálu podriadeným súčastiam a útvarom sa uskutočnilo v zmysle smerníc ešte v roku 1945; vo februári 1946 potom nasledovali smernice rozdelenia nemeckého

²¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Predpis o pôsobnosti složek MNO – návrh, 7. 2. 1946. Podľa zachovaného návrhu: „1/ Jest orgánem náčelníka hlavního štábu, který řídí a kontroluje všechny záležitosti spojení a spojovací služby u všech zbraní, kormě zvláštních spojovacích prostředků letectva. 2/ Zastupuje zájmy branné moci ve věcech spojení a spojovací služby vůči ostatním státním úřadům osobně, nebo svým styčným orgánem, případně prostřednictvím legislativního oddělení MNO, jde-li o právní závazky, zákonné úpravy a smlouvy. 3/ Jest přímým nadřízeným orgánem těchto útvarů a útavů: spojovacího pluku 5, spojovacího učiliště, vojenského rádielektrického ústředí a vojenského meteorologického ústředí. 4/ Určuje množství a druh spojovacího materiálu, který má opatřiti oddělení II/6 MNO, všeobecné podmínky, kterým má spojovací materiál vyhovovati a jak má být rozdělen. 5/ Schvaluje všechny spisy velitelství spojovacího vojska zásadního významu, pokud to nenáleží přímo náčelníkovi hlavního štábu nebo ministrovi národní obrany. Spisy schválené náčelníkem hlavního štábu nebo ministrem národní obrany podepisuje „za správnost“. 6/ Ustanovuje přednosty 3. oddělení vyšších velitelství a přednostu II/6 oddělení MNO. Navrhuje ministru národní obrany velitele spojovacích pluků, velitele SÚ, VRÚ a VMÚ. V dohodě s přednostou II/6 oddělení MNO ustanovuje velitele hlavního spojovacího skladu a spojovacích skladů 1 – 4. 7/ Spolu s 1. odd. hl. štábu stanoví naléhavost úkolů a cíle práce slaboproudého oddělení VTÚ a uplatňuje osobně, nebo svými zástupci vliv na práci tohoto oddělení. 8/ Rozhoduje zásadní otázky spojovací služby. Jako odpovědný řídící a kontrolní orgán náčelníka hlavního štábu v záležitostech spojení a spojovací služby uplatňuje osobně nebo svými zástupci vliv na práci oddělení II/6. 9/ Jest členem armádního poradního sboru.“ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Působnost velitelství zbraní, 20. 3. 1946.

²² VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 95, Zpráva o situaci ve výzbroji a výstroji spojovacího vojska.

spojovacieho materiálu.²³ Väčšie zásoby tohto materiálu sa Markovi podarilo získať od amerického veliteľa skladu, zrejme v Bavorsku, cez istého nemeckého šmelinára pôsobiaceho v Karlových Varoch.²⁴

O komplikovaných medziľudských pomeroch v povojnovej čs. brannej moci svedčí skutočnosť, že v roku 1945 popri veliteľstve spojovacieho vojska HŠ MNO existovalo aj už spomenuté 3. oddelenie (spojovacie) HŠ MNO, na čele ktorého stál až do jeho zrušenia k 30. aprílu 1946 Miroslav Šmoldas.²⁵ VSV v návrhu na zrušenie Šmoldasovho oddelenia poukazovalo primárne na úspory. Zdôraznilo nižšiu potrebu personálu vrátane generálov v prípade zlúčenia všetkých zložiek pod VSV, ako aj zjednodušenie a zrýchlenie plnenia úloh a skutočnosť, že sa takéto riešenie osvedčilo v spojeneckých armádach.²⁶ Naopak, 3. oddelenie HŠ MNO neprekvapivo argumentovalo v prospech zachovania oddelenia s tým, že by sa personálna úspora nedosiahla a rozhodovacie procesy na 1. a 2. oddelení HŠ MNO, ako aj na OBZ a inde, by sa naopak skomplikovali. Po rozhodnutí o zrušení spojovacieho oddelenia HŠ MNO M. Šmoldas odcestoval na štúdium do ZSSR, po návrate ho zaradili opäť na VSV. Na margo vzťahu Marka k Šmoldasovi by sa žiadalo dodať ešte pár slov. Z Markových spomienok je celkom zjavné, že k svojmu sokovi a konkurentovi pociťoval – bezpochyby aj na základe osobných skúseností – značnú antipatiu.

Žiada sa však pripomenúť, že obaja muži mali z pohľadu povojnového obdobia značné zásluhy a kredit. Šmoldas v roku 1939 opustil ČSR, aby sa v Poľsku zapojil do bojov proti Nemcom. Od roku 1942 potom počas troch rokov získaval vojnové skúsenosti pri čs. jednotkách v ZSSR a z toho dôvodu bezpochyby oprávnene očakával, že má nárok na „odmenu“ v podobe povojnovej kariéry. Nebolo by prekvapivé, ak by dokonca Markove zásluhy vnímal ako menšie než svoje, najmä s ohľadom na bezohľadnosť bojov na východnom fronte v porovnaní s tým, že jeho sok ešte v roku 1944 zastával pohodlné miesto v armáde Slovenskej republiky, ktorá ešte stále stála po boku Nemeckej ríše. Na druhej strane organizovanie príprav povstania v ilegalite s neustálou hrozbou odhalenia, participácia na jeho vedení a útek i ukrývanie sa pred nemeckými jednotkami po jeho potlačení rovnako predstavovali bezprecedentnú skúšku osobnostných aj odborných kvalít a túto úlohu ťažko možno považovať, v porovnaní so Šmoldasovými skúsenosťami, za menej významnú. Obaja muži tak mali úplne odlišnú životnú skúsenosť a dá sa pochopiť, že každý z nich vnímal svoje zásluhy ako významnejšie.

S účinnosťou od 1. októbra 1946 vydalo Veliteľstvo spojovacieho vojska nariadenie o dočasných mierových počtoch spojovacieho vojska,²⁷ ktoré špecifikovalo celú organizačnú štruktúru a charakter spojovacieho vojska povojnovej čs. brannej moci, ako aj samotného veliteľstva, ktoré tvorilo spolu 49 osôb vrátane pomocného personálu.²⁸ VSV tak získalo nasledujúcu štruktúru: veliteľ, pobočník, náčelník štábu, 5 skupín (výcviková, organizačná,

²³ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 130A, Ném. Spoj. materiál – používaní u jednotek, 7. 2. 1946.

²⁴ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 40.

²⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Reorganisace oddělení štábu, 8. 5. 1946; VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Spisová agenda zrušeného 3. odděl. hl. štábu – předání.

²⁶ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Reorganizace MNO, 18. 2. 1946.

²⁷ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Prozatimní mírové počty spojovacího vojska – nové vydání, 5. 9. 1946.

²⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Seznam příslušníků velitelství spojovacího vojska.

osobná, technická a meteorologická) a pomocná kancelária. V roku 1947 nastalo zlúčenie organizačnej a technickej skupiny a Organizačný predpis pre MNO na rok 1947 taktiež špecifikuje, že veliteľovi spojovacieho vojska priamo podliehali spojovací pluk 5, spojovacie učilisko a vojenské rádioelektrické ústredie.²⁹ V priebehu roku 1946 musel Marko značnú časť energie venovať organizačným otázkam vrátane znižovania stavov, spracúvania návrhov rôznych reorganizácií, schvaľovania či pripomienkovania predpisov pre spojovacie vojsko, ale aj organizácie výroby a vývoja spojovacích prostriedkov, ich súčastí a podobne. Povoynové roky v rámci brannej moci museli pre funkcionárov Ministerstva národnej obrany bezpochyby predstavovať obdobie náročné na fyzické aj psychické sily. Participovali na prebudovávaní brannej moci tak, aby jej organizácia, výzbroj a výstroj zodpovedali skúsenostiam, ktoré vyplynuli z najväčšieho konfliktu v ľudských dejinách, a to v neľahkej situácii krajiny s veľmi obmedzenými zdrojmi, komplikovanou hospodárskou situáciou, ktorej niektoré časti boli doslova zdevastované nedávnymi bojovými operáciami. Spracovávalo sa množstvo predpisov a organizačných tabuliek, ktoré museli reflektovať skúsenosti armád bojujúcich v 2. svetovej vojne. V prípade VSV išlo napríklad o organizáciu spojovacej služby pre prípad vojny³⁰, tabuľky mierových počtov spojovacieho vojska³¹, schémy organizácie spojovacích plukov³² či organizáciu spojovacích útvarov peších divízií, tankových brigád, zborového spojovacieho práporu a podobne.

V roku 1947 sa v Československu konalo veľké vojenské cvičenie, počas ktorého sa okrem iného prejavili vážne nedostatky v spojení a odhalilo nedostatky v bojovej príprave a výcviku vojsk.³³ Marko, naopak, vo svojich pamätiach vyzdvihol kladné výsledky spojárov: „*Dostať točné množstvo takto [od nemeckého šmelinára, pozn. M. M.] získaného kvalitného spojovacieho materiálu nemeckého vzoru umožnilo potom v roku 1947 konať na Morave prvé veľké spojovacie cvičenie vo vyšších taktických vzázkoch s použitím jednopramenného osového káblu, frekvenčnej a signálnej telefónie a podobne, ktoré som za Hlavný štáb riadil ja (malo to byť azda i preskúšanie mojich veliteľských schopností vzhľadom na zastávanú funkciu?) a ktoré skončilo podľa vyjadrenia zástupcov Hlavného štábu i sovietskych spojovacích odborníkov na záverečnej rozprave veľmi úspešne!*“³⁴ Celkovo rok 1947 pre J. Marka predstavoval vrchol jeho vojenskej kariéry. Prezident ČSR Edvard Beneš ho spolu s ďalšími slovenskými vysokými dôstojníkmi dekrétom z 19. februára 1947 povýšil do hodnosti brigádneho generála.³⁵

Za svoj primárny cieľ vo funkcii si určil dosiahnuť stav, v ktorom by sa čs. spojovacie vojsko čo najviac priblížilo úrovni spojovacích vojsk najmodernejších armád 2. svetovej vojny. Veliteľstvo spojovacieho vojska aktívne zhromažďovalo aj skúsenosti vojenských spojárov,

²⁹ VÚA – VHA Praha, f. Československé vojenské předpisy po roce 1945, karton 213, Organisační předpis pro MNO 1947, Stať 7.

³⁰ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Návrh na organizaci služby spojovací, 22. 6. 1946.

³¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Seznam tabulek prozatímních mírových počtů spojovacího vojska.

³² VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Schema organizace spojovacích pluků 1 – 4.

³³ BÍLEK, Jiří – LÁNÍK, Jaroslav – ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí (květen 1945 – květen 1955)*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky, 2006, s. 59.

³⁴ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 40.

³⁵ Bližšie pozri: MASKALÍK, Alex. Rok 1947 – najrozsiahlejšie menovanie Slovákov za československých generálov. In: SYRNÝ, Marek a kol. *Slovensko a Európa v roku 1947*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2018, s. 88 – 95.

ktorí participovali ako spojári na bojových operáciách na západnom aj na východnom fronte.³⁶ Marko si predsavzal využiť skúsenosti, ktoré získal počas 2. svetovej vojny pri návšteve spojovacieho učiliska nemeckého Wehrmachtu. V prvej polovici roku 1946 dostal od britského War Office pozvanie na oficiálnu návštevu krajiny, počas ktorej navštívil priestory určené na vyučovanie a výcvik britských spojárov. Organizácia výučby a výcviku mu podľa vlastného hodnotenia pripomínala stredisko Wehrmachtu v nemeckom Halle. V treťom diele pamätí Marko na margo pobytu v Londýne uviedol, že organizátori ich ubytovali v rovnakom hoteli, v akom bývali členovia štábu generála Władysława Andersa.³⁷ Táto skutočnosť, aj keď prekrútená tak, že sa z Andersa stal gen. Lev Prchala, zohrala neskôr v Markovom živote významnú úlohu. Zo zájazdu sa zachovala aj podrobná správa³⁸ a čs. delegácia si priniesla do vlasti aj britské výcvikové predpisy. Marko tiež nadviazal užšie styky s francúzskym vojenským pridelencom v Prahe gen. Julienom Flipóm,³⁹ ktorý sa usiloval udržiavať pamiatku na účasť francúzskych vojakov v povstaní a ktorého v roku 1947 sprevádzal počas návštevy Slovenska a miest, kde Francúzi v povstaní bojovali, či kde boli pochovaní ich padlí.

Čs. vojenská správa mala byť podľa Markovho názoru schopná sama si zabezpečovať spojovacie prostriedky v špecializovanej spojárskej dielni. Išlo o pokračovanie v tradícii výroby dielne v Kbeloch, kde sa už v medzivojnovom období vyrábala spojovací materiál. Podnik v priebehu 2. svetovej vojny slúžil nemeckej brannej moci a značne sa zväčšil. Po skončení 2. svetovej vojny MNO nemalo dostatok finančných prostriedkov na prevzatie podniku prispôbeného pre potreby vojuvedúceho Wehrmachtu: „Z týchto dielní Nemci za vojny vybudovali mohutnú továreň s desiatkami stoviek zamestnancov, ktorú som z ekonomických dôvodov nemohol prevziať do kompetencie vojenskej správy. Bol bych súhlasil k vojenskej správe približne v predvojnovom rozsahu s úlohou spojovacieho výskumu a vývojovej výroby prototypov spojovacieho materiálu podľa kvalitatívneho stupňa dosiahnutého v poslednej vojne, osadenstvo továrne však, politicky podporované mojim „priateľom“ Šmoldasom, ktorý tam chodil rečniť, trvalo pôvodne na prevzatí celého osadenstva do kompetencie vojenskej správy. To sa ovšem nedalo uskutočniť – odporovalo to zdravému úsudku. Napokon sa mi však podaril môj zámer vylúčiť z továrne potrebné priestory a zariadenia ako i kvalifikovaný personál v rozsahu približne predvojnových spojovacích dielní a väčší zvyšok továrne som odovzdal do kompetencie ministerstva priemyslu.“⁴⁰ Táto záležitosť, ktorá sa riešila na prelome rokov 1945 a 1946, sa stala jedným z trech miest Markovho vzťahu so šéfom Obranného spravodajstva (ďalej OBZ) Bedřichom Reicinom⁴¹, ktorý obviňoval „spojovacie vojsko“, že nedostatočne háji záujmy vojenskej správy, pričom tieto obvinenia sa prerokú-

³⁶ Napr. VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 130A, Poznatzky o válečných skúsenostiach príslušníkov spoj. pl. 4 vzhľadom k spojeniu jednotiek zbraní, 27. 3. 1946. Uvedená zložka obsahuje viacero dokumentov, ktoré sa týkajú tejto otázky.

³⁷ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 44. W. Anders (1892 – 1970), poľský dôstojník, neskôr veliteľ poľskej jednotky, ktorá bojovala proti Nemcom v Taliansku. Po vojne pôsobil v emigrácii.

³⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 130B, Zpráva o zájezdu do Velké Británie a prohlídka tábora pro výcvik spoj. vojska britské armády /R. Signals/.

³⁹ Brig. gen J. Flipó (1887 – 1974) pôsobil ako vojenský pridelenec v ČSR v rokoch 1945 – 1947. V roku 1949 bol z krajiny vyhostený ako francúzsky špión.

⁴⁰ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 39. Porovnaj: VÚA – VHA Praha, f. MNO 1945, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 95, Návrh na zřízení organizaci “Vojenského slaboproudého ústavu”.

⁴¹ B. Reicin (1911 – 1952), predvojnový komunista, neskôr osvetový dôstojník pri čs. jednotkách v ZSSR. Začiatkom roku 1945 sa stal prednostom vojenskej kontrarozvedky I. čs. armádneho zboru v ZSSR a po vojne náčelníkom Hlavnej správy obranného spravodajstva. Vo funkcii sa podieľal na politickom boji a perzekuciách odporcov komunistickej strany a režimu. Odsúdený v procese s Rudolfom Slánským a v roku 1952 popravený.

vali na najvyšších poschodiach rezortu za účasti ministra. Stanovisko VSV odprezentoval už spomenutý pplk. Skokan, ktorý poukázal na to, že podľa rozhodnutia MNO sa nemá vojenská správa zaoberať priemyselnou výrobou, a dodal: „*Postoupení části Ostwerke ministerstvu průmyslu bylo provedeno důsledkem četných intervencí závodní rady u p. ministra arm. gen. Svobody, u ministra Laušmana, plk. Reicina, posl. Erbana atd. Závodní rada fy. Ostwerke prohlašovala na mnohých místech, že spolupráce s vojáky není možná.*“⁴² Aj ďalšia zachovaná dokumentácia ilustruje, že obvinenia B. Reicina a komunistami ovládaného obranného spravodajstva mali zrejme len za cieľ vrhnúť zlé svetlo na VSV.⁴³

Z obdobia pred nástupom komunistického režimu sa patrí spomenúť aj kurióznu udalosť, keď veliteľstvo spojovacieho vojska prevzalo od Sovietov pôvodne nemecký podnik v Tanvalde, v ktorom sa vyvíjal prototyp televízora, pričom nemecký riaditeľ dr. Ernest Bosse sľúbil zapracovať československých odborníkov: „*K zapracování na místo řaditele a troch vedoucích oddelení tohoto podniku som potom určil štyroch odborne kvalifikovaných dôstojníkov spojovacieho vojska, ktorým som dal príkaz nerušene pokračovať vo vývojových prácach a podať mi hlásenie, keď tieto budú ukončené. Stalo sa tak v roku 1947, kedy som ohlásil ministrovi NO, že mu môžem nechať predviesť vyvinutý prototyp televízie v ústave, ktorý som prevzal do správy spojovacieho vojska. Minister potom s gen. Bočkom, plukovníkom Lomským a inými (...) nechal si televízny systém prakticky predviesť. On i jeho sprievod videli prakticky televíziu v činnosti a jej kvalita ich plne uspokojila. Minister ma potom splnomocnil, že mám tento ústav predbežne naďalej držať v kompetencii spojovacieho vojska.*“⁴⁴ V spomienkach ďalej uvádza, že ponúkli spoluprácu aj ministerstvu pôst a spojov, ktoré však o televíziu nemalo záujem, ale rovnaký prototyp už na jeseň 1948 prezentovalo na veľtrhu ako prvý československý televízor.

V rokoch 1945 – 1948 Marko teda naplno ťažil zo svojich zásluh v povstaní a zažil vrchol svojej vojenskej kariéry, ak zaň nepovažujeme jeho účasť v povstaní. Počas pôsobenia na hlavnom štábe sa stal aj členom rôznych komisií, ktoré mali bezprostredný vplyv na vojenské aj civilné osoby pôsobiace v rezorte národnej obrany. Stal sa členom povyšovacej komisie či predsedom odvolacej prijímacej komisie pre civilných zamestnancov či členom komisie, ktorá rozhodovala o zmene čestných názvov jednotiek z obdobia medzivojnovkej ČSR.⁴⁵ Celkovo sám seba Marko vnímal ako osobu, ktorá v rámci MNO intenzívne presadzovala záujmy Slovákov v zmysle Košického vládneho programu, a na stránkach svojich spomienok intenzívne kritizoval štátneho tajomníka MNO – gen. Mikuláša Ferjenčíka, ktorý v tomto smere podľa Markovho názoru nedokázal záujmy Slovákov v Prahe presadzovať dostatočne dôrazne. Oveľa priaznivejšie vnímal pôsobenie Jána Lichnera,⁴⁶ ktorý sa

⁴² VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 129, Zápis o porade konané dne 3. 7. 1946: u pana ministra národnej obrany.

⁴³ Porovnaj napr.: VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 130A, Nár. podnik „Ostwerke“ – likvidace vf. a sl.proudé laboratoře – rezervování přístrojů, 12. 8. 1946.

⁴⁴ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 48 – 49. Porovnaj tiež: VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 130A, Zpráva o výzkumném ústavu ultrakrátkovlnné /UKV/ techniky v Tanwaldě, 10. 1. 1946.

⁴⁵ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 50 – 51.

⁴⁶ J. Lichner (1897 – 1979), pôsobil ako notár v Senci, angažoval sa v agrárnej strane, ktorú zastupoval ako poslanec. Počas pôsobenia v londýnskom exile bol ministrom poľnohospodárstva. Po vojne poslanec, štátny tajomník Ministerstva zahraničného obchodu, v rokoch 1946 – 1948 štátny tajomník MNO, odsúdený v procese s Viliamom Žingorom. Do konca života žil pod dohľadom ŠtB. STREŠŇÁK, Gábor – HANULA, Matej – SEGEŠ, Dušan – RAGAČ, Radoslav – JAVOŠOVÁ, Erika. *Ján Lichner (1897 – 1979). Senecský notár – londýnsky minister – komunistický väzeň*. Senec : Mesto Senec, 2025.

štátnym tajomníkom stal po voľbách v roku 1946 a ktorý v porovnaní s Ferjenčíkom oveľa viac konzultoval so slovenskými dôstojníkmi a bol aktívnejší aj pri ich povyšovaní.⁴⁷ Návrh Lichnera – po konzultáciách so slovenskými dôstojníkmi – spočíval v zavedení akéhosi pomerného zastúpenia oboch národností v najvyšších hodnostiach.⁴⁸ Aj v dokumentácii veliteľstva spojovacieho vojska v danom období sa zachovali takéto návrhy, napr. návrh na povýšenie účastníka SNP por. spoj. Antona Hammera.⁴⁹ Medzi osobitné zásluhy J. Marka pri presadzovaní práv Slovákov v čs. armáde patrí redlokácia spojovacieho učiliska z Turnova do Štefánikových kasární v Novom Meste nad Váhom.⁵⁰ V tejto súvislosti spomeňme, že sa plánovalo aj Markovo napokon nerealizované povýšenie o dva stupne do hodnosti divízneho generála. Návrh na hromadné povýšenie väčšieho počtu slovenských dôstojníkov, za ktorým mal stáť Jozef Martin Kristín a ktorý v rezorte navrhol presadiť práve Lichner, napokon zastavila prezidentská kancelária E. Beneša s poukazom na to, že viacerí navrhnutí sa počas vojny dlho angažovali v rámci ľudáckeho režimu. Napokon prezident republiky dekrétom z 19. februára 1947 menoval 13 dôstojníkov Slovákov do hodnosti generála.⁵¹ Jedným z nich bol aj novopečený brigádny generál Jozef Marko.

Úskalia vysokej funkcie

Funkcie však okrem honoru prinášajú aj strety. Ustanovenie do vysokej funkcie na hlavnom štábe, navyše s politickou podporou, zrejme ovplyvnilo vzťah gen. Bohumila Bočka⁵², náčelníka hlavného štábu, k jeho veliteľovi spojárov. Kým Marko sa vo svojich spomienkach na margo gen. Bočka vyjadruje pomerne neutrálne, zachované charakteristiky Marka, podpísané Bočkom, naznačujú, že náčelník hlavného štábu vnímal svojho slovenského podriadeného vcelku negatívne. V roku 1945 na margo osobných vlastností plk. Marka uviedol, že je na ňom vidieť snahu, svedomitosť a zodpovednosť, ale nedosahuje žiadne mimoriadne výsledky, je neúprimný a neznašanlivý. Povahou mal podľa Bočka byť citlivý, osobný, ale aj príliš sebavedomý a ctižiadostivý; z odborného hľadiska nevynikal, mali mu chýbať veliteľské a odborné skúsenosti. Boček dokonca uviedol, že Marko uprednostňuje spolkové a politické záujmy nad vojenskými.⁵³ Podobne vyznelo aj hodnotenie z októbra 1946, v ktorom

⁴⁷ Porovnaj: MASKALÍK, *Rok 1947*, s. 92.

⁴⁸ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 55.

⁴⁹ „Podľa ústnych pokynov vydaných p. štát. tajomníkom dňa 23. 8. 1946 majú byť navrhnutí k povýšeniu tí, ktorých zoznam dal prečítať p. št. tajomník (v tomto zozname nie sú žiadni dôstojníci spoj. vojska ani spoj. zbrojníctva) a potom tí, ktorí sa zúčastnili Slov. nár. povstania a neboli dosiaľ povýšení (po 5/5.1945). U spoj. vojska prichádza do úvahy len por. spoj. Anton Hammer spoj. pluku 4, ktorý sa zúčastnil slov. nár. povstania. Klasifikačnou komisiou ešte nebol zhodnotený, ale dá sa očakávať, že dostane asi známku „veľmi dobrý“. VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 128, Povýšenie dôstojníkov slovenskej národnosti v r. 1946, 26. 8. 1946.

⁵⁰ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 59. VÚA – VHA Praha, f. MNO 1945, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 95, Hlášení o stavu Štefánikových kasáren v Novém Meste nad Váhom, výkresová dokumentace kasáren.

⁵¹ MASKALÍK, *Rok 1947*, s. 88.

⁵² Bohumil Boček (1894 – 1952), príslušník čs. légii a čs. armády, angažoval sa v odbojovej organizácii Obrana národa, pred zatknutím opustil Protektorát, neskôr pôsobil vo veliteľských funkciách v čs. jednotkách vo Veľkej Británii a v Sovietskom zväze. Od konca roku 1944 zástupca veliteľa 1. čs. armádneho zboru v ZSSR, náčelník hlavného štábu v rokoch 1945 – 1948, v roku 1952 odsúdený na doživotie, zomrel vo väzení.

⁵³ VHA – VHÚ, Jozef Marko, Kvalifikační listina, část II za obdobie od 5. 5. 1945 do 31. 12. 1945.

k neúprimnosti a neznašanlivosti Boček doplnil aj názor, že Marko mal mať neustály pocit krivdy spojený s presvedčením, že sú proti nemu ostatní zaujatí. Ďalej uviedol, že pocit menejcennosti zakrýva sebaavedomým vystupovaním, že je „neúprimný k dnešným pomerom“ a že má pre svoju funkciu nepostačujúce odborné vedomosti či dokonca že je nevojenského vzhladu.⁵⁴ Hodnotenia za rok 1947 uvedené tvrdenia v podstate opakujú a v hodnotení za obdobie od 1. októbra 1947 do 30. apríla 1948 už na svojom podriadenom novopovýšený armádny generál B. Boček našiel najmä negatíva: popri citlivosti, hašterivosti, nadmernom sebaavedomí a ctižiadostivosti náčelník štábu ďalej uviedol, že Marko na neho robí dojem „zaostaleho“ človeka s nepostačujúcimi vojenskými znalosťami s ohľadom na funkciu a pokrok v odbore. Svojimi osobnými vlastnosťami a znalosťami nemohol podľa Bočka Marko ako veliteľ podriadeným imponovať, chýbalo mu veliteľské vystupovanie, jeho schopnosť viesť podriadené jednotky hodnotil ako slabú a hlavne „nenašiel kladný pomer k ľudovo-demokratickému zriadeniu“, a preto mu kvalifikáciu znížil „nevyhovujúci“. ⁵⁵ Ani samotnému Bočkovi však prokomunistický postoj zo začiatku roku 1948 nepomohol. Negatívny postoj náčelníka hlavného štábu mohol ovplyvniť aj fakt, že Marko si kontakty s politikmi budoval cieľavedome. Vo svojich pamätiach napríklad uvádza, že sa postaral o vybavenie služobných bytov Slovákov – podpredsedov vlády Jána Ursínyho a Viliama Širokého technikou. V prípade Širokého dokonca mali viesť politické debaty o „ochrane slovenských záujmov“ v čs. brannej moci v zmysle Košického vládneho programu.⁵⁶

K negatívne hodnoteniu bezpochyby prispieval aj fakt, že Jozef Marko sa v rámci MNO opakovane usiloval „otvárať“ slovenskú otázku. Zjavne zdieľal názor G. Husáka, vyjadrený pri inej príležitosti, podľa ktorého: „...zásada rovnosti dvoch štátotvorných národov Čechov a Slovákov môže byť uskutočnená, len keď budú najmä v centrálnej vláde a na ministerstvách a centrálnych úradoch v Prahe účastníci Slovenského národného povstania a že SNP je hlavný tromf, ktorý sme mali v rukách nielen pri jednách v Moskve, ale ktorým „musíme hrať“ aj naďalej a pod.“⁵⁷ Už som spomínal, že na VSV pôsobili viacerí Slováci, účastníci SNP. Iným príkladom „emancipácie“ Slovákov v pražskom prostredí môže byť používanie oficiálnej pečiatky „Ministerstvo národnej obrany Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska“ v slovenskom jazyku na niektorých písomnostiach VSV.⁵⁸ S uvedenými snahami súvisí aj angažovanie sa v spolkovom živote, ktoré mu Boček opakovane vytýkal. Marko sa angažoval pri založení Zväzu vojakov povstania (SVOJPOV), ktorý sa mal na Slovensku popri prokomunistickom Zväze partizánov stať platformou lobovania v prospech záujmov bývalých účastníkov SNP. SVOJPOV počas svojej činnosti pôsobil – minimálne v porovnaní s radikálne vystupujúcim a jednoznačne komunisticky orientovaným Zväzom partizánov – ako umiernená organizácia, inklinujúca k Demokratickej strane. Najvyšším funkcionárom SVOJPOV-u sa stal Milan Polák, ďalší z blízkych spolupracovníkov J. Goliana, a Marko sa stal šéfom pražskej expozitúry SVOJPOV-u, na čele ktorej ho po roku vo funkcii vystriedal Mirko Vesel.⁵⁹ Práve tieto

⁵⁴ VHA – VHÚ, Jozef Marko, Kvalifikační listina, část II za období od 1. 1. 1946 do 30. 9. 1946.

⁵⁵ VHA – VHÚ, Jozef Marko, Kvalifikační listina, část II za období od 30. 10. 1947 do 30. 4. 1948.

⁵⁶ MARKO, Osobné spomienky III, s. 33.

⁵⁷ ŠOLC, Jiří. *Po boku prezidenta. František Moravec a jeho zpravodajská služba ve světle archivních dokumentů*. Praha : Naše vojsko, 2007, s. 44.

⁵⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 128, Spoj. skupina pro čs. přesídlovací komisi v Maďarsku, 1. 3. 1946.

⁵⁹ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 30 – 32. M. Vesel (1903 – 1976), dôstojník čs. a slovenskej armády, počas SNP prednosta politickej správy povstaleckej armády, v roku 1947 povýšený na brigádneho generála,

aktivity celkom určite Bočka inšpirovali k zlomyseľným poznámkam o uprednostňovaní spolkových záujmov či o neúspešnom angažovaní sa v spolkoch. Za súčasť aktivít v rámci SVOJPOV-u, snáh o zvýšenie vplyvu Slovákov v armáde, ako aj snáh o pripomínanie významu povstania, je možné považovať aj Markove publicistické aktivity. Konkrétne išlo o všeobecne ladený príspevok J. Marka s názvom „Slovenské národné povstanie z hľadiska vojenského“.⁶⁰ Stručný výťah vychádzajúci z tohto textu Marko odovzdal ministromi L. Svobodovi a text – podľa Markovho tvrdenia⁶¹ bez jedinej zmeny – vyšiel v roku 1946 pod Svobodovým menom v zborníku *Nad Tatrou sa blýska...*⁶² Uvedenému tvrdeniu zodpovedá aj dikcia oboch textov. Pod vlastným menom v zborníku zverejnil text *Prípravy a styk s cudzinou*.⁶³

Okrem nedobrého vzťahu s priamym nadriadeným sa Marko v krátkom čase dostal do otvoreného konfliktu aj s ďalšou vplyvnou postavou rezortu národnej obrany, s exponentom komunistickej strany v armáde a obávaným šéfom vojenskej kontrarozvedky – Obranného spravodajstva (OBZ) Bedřichom Reicinom. Otvorene sa stretli už začiatkom roku 1946 pri prerokúvaní povýšenia kapitána Jozefa Pristacha⁶⁴ na štábného kapitána. Pristach sa v lete 1944 pridal k partizánom a po vypuknutí SNP ostal medzi nimi a nenastúpil do povstaleckej armády. Marko svoje negatívne stanovisko k jeho povýšeniu zdôvodňoval tým, že v dokumentácii abscentuje odporúčanie vojenského veliteľa a že ako aktívny dôstojník mal nastúpiť do povstaleckej armády, a nie sa pridať k partizánom, podľa stanoviska povstaleckej armády teda išlo o zbeha. Proti jeho vývodom vystúpil B. Reicin, ktorý argumentoval tým, že vojaci nemuseli niektorým veliteľom povstaleckej armády dôverovať, keďže ich poznali ako dôstojníkov slovenskej armády. Išlo o názor, ktorý nebol v povojnové čs. armáde úplne ojedinelý. Marko sa týmto Reicinovým argumentom cítil osobne dotknutý a podal na neho sťažnosť;⁶⁵ celá záležitosť mala dohru v roku 1949 pri prvom procese s Markom. Podľa sprostredkované vyjadreného názoru Markovho pobočníka kpt. Imricha Erösa⁶⁶ išlo o pokračovanie sporov, ktoré sa medzi Markom a Reicinom začali v roku 1945 počas osláv SNP.⁶⁷ Nad rámec toho sa nazdávam, že Reicin musel za dôležitejšiu než osobné spory z roku 1945 považovať skutočnosť, že spoje – pre spravodajskú službu kľúčový prvok – sa nachádzali pod vplyvom dôstojníka, ktorý odmietol vstúpiť do

neskôr penzionovaný a v roku 1948 z ČSR emigroval.

⁶⁰ Plukovník Jozef Marko. Slovenské povstanie z hľadiska vojenského. In: BRTÁŇ, Rudo (ed.). *Vojenské akcie v národnom povstaní*. Martin : Povereníctvo SNR pre informácie, 1945, s. 21 – 47.

⁶¹ MARKO, Osobné spomienky III, s. 35.

⁶² SVOBODA, Ludvík. Vojenský význam Slovenského národného povstání. In: OKTAVEC, František (zost.) *Nad Tatrou sa blýska ...*. Český Těšín : Naše vojsko, 1946, s. 87 – 92.

⁶³ MARKO, Jozef. Prípravy a styk s cudzinou. In: OKTAVEC, František (zost.) *Nad Tatrou sa blýska...*. Český Těšín : Naše vojsko, 1946, s. 109 – 114.

⁶⁴ J. Pristach (1911 – ?), dôstojník letectva, v odboji sa angažoval od roku 1943. Podieľal sa na krytí vysielačky na letisku Tri Duby a v júli 1944 z obavy pred zatknutím ušiel k partizánskej skupine Piotra A. Velička, ako partizán pôsobil aj počas celého SNP.

⁶⁵ Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Protokol, sepsaný dnešního dne na MNO-hl.št. s brig. gen. v zál. Jozefem Marko, 23. 7. 1949.

⁶⁶ I. Erös (1918 – 1993), príslušník slovenskej armády, v roku 1944 padol v Taliansku do zajatia, súhlasil so vstupom do čs. armády a člen výsadku Courier – 5, neskôr partizán, padol do zajatia a utiekol z neho. Ako spojár pôsobil istý čas ako Markov pobočník, v roku 1948 emigroval a v 50. rokoch si zmenil meno. Podrobnejšie: ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. Československý výsadok Courier 5. In: *Soudobé dějiny*, 2001, č. 4, s. 718 – 731.

⁶⁷ Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Protokol sepsaný dne 7. III. 1946 u HSOBZ (...) se svědkem, mjr. děl. Ján Frtús.

KSČ a ktorého podporoval bývalý funkcionár nepovolenej agrárnej strany a podpredseda slovenským komunistom konkurujúcej Demokratickej strany Ján Ursíny. Ďalším dôvodom zlého vzťahu medzi obranným spravodajstvom a veliteľstvom spojovacieho vojska mohla byť neochota spojárov podieľať sa na šikanovaní zahraničných vojenských misií, ako napríklad keď OBZ žiadalo o zrušenie priameho telefonického spojenia britskej misie v Prahe s britským vojenským veliteľstvom vo Viedni.⁶⁸ Celková charakteristika, ktorú o Markovi v roku 1948 spracovali v rámci OBZ, preto nemôže prekvapiť: „*V roce 1945 pronesl štvavou řeč proti Čechům na sjezdu SVOJPOV v B. Bystrici, proti velení čs. armády a do té doby trvale působil rozvrtně proti jednotě Čechů a Slováků, proti partyzánům a zahraničním vojákům. Kompromitoval se podlízavým chováním k důstojníkům cizí armády, které nepřiznivé informoval o vnitřní situaci ČSR. Důstojníkovi cizí zprav. služby haněl důstojníky čs. zprav. služby. Byl důvěrníkem a informátorem reakčních politiků, Ursíny. V hlavním štábu vytvářel skupinu reakčně smýšlejících slovenských důstojníků*“.⁶⁹

Pád z hviezdnych výšin

Najvýznamnejšiu udalosť roku 1948 v dejinách Československa predstavoval komunistický prevrat. Po demisii ministrov z nekomunistických strán začali predstavitelia KSČ za pomoci zradikalizovaných a ozbrojených podporovateľov vyvíjať v uliciach politický nátlak na prezidenta Edvarda Beneša, ktorý nedokázal vzdorovať, demisiu prijal a vymenoval zrekonštruovanú vládu K. Gottwalda, v ktorej sa už nachádzali len komunistickí alebo kolaborujúci ministri.

Napätie v spoločnosti vnímal aj samotný Marko, aj keď si ho spočiatku nepripúšťal. Vo svojich spomienkach na margo tohto obdobia uviedol, že už pred prevratom dostával „varovania“ nabádajúce ho k vstupu do KSČ, pričom podľa vlastných slov ponúkanú príhlášku nevyplnil s presvedčením, že jeho zásluhy sú dostatočné na „*primerané uplatnenie i bez straníckej príslušnosti*“.⁷⁰ Pri pohľade späť toto ignorovanie spoločenských zmien prekvapuje o to viac, že už na jeseň 1947 určite sledoval aj pád svojho politického mecenáša Jána Ursínyho, ktorý v dôsledku vykonštruovaných udalostí takzvaného protištátneho sprisahania a odhalenia zahraničných spojení pracovníka jeho sekretariátu Otta Obucha koncom októbra 1947 rezignoval a ešte pred prevratom musel čeliť účelovému trestnému konaniu pre protištátnu činnosť, za ktorú ho – už po prevrate – aj odsúdili na niekoľko-ročný trest odňatia slobody.

Markov opis udalostí a stretnutí, na ktorých vo februári 1948 participoval, je opäť príkladom nerozhodnosti demokraticky zmýšľajúcich generálov, ktorí tvárou v tvár komunistickým milíciám vyčkávali na vývoj či na rozkaz zo strany prezidenta Beneša. Markov život ešte niekoľko dní po prevrate pokračoval v zabehnutej rutine a popri vykonávaní služobných povinností pokračoval v štúdiu „generálskeho kurzu“. Komunistický režim však k glajchšaltizácii armády pristúpil bez zbytočného otáľania: „*Nové pomery prejavovali sa i v druhom behu „generálskeho kurzu“, ktorý som v tom čase navštevoval, a to takým spôsobom, že stav jeho účastníkov sa postupne zmenšoval. Takmer denne bol niekto z prednášok odvolaný, že sa má dostaviť k veliteľovi kurzu do jeho kancelárie a do kurzu sa už potom nevrátil. Stalo sa tak začiatkom marca 1948 aj mne. Veliteľ kurzu mi oznámil, že si mám vziať svoje veci so sebou a hlásiť sa u podnáčelníka Hlavného štábu gen.*

⁶⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO 1946, Hlavný štáb – veliteľstvo spojovacieho vojska, šk. č. 131B, Anglická voj. Misse – priame telef. spojenie s Viedňu, 30. 5. 1946.

⁶⁹ ABS Praha, f. Hlavní správa vojenské kontrarozvědky, sign. 302-289-3.

⁷⁰ MARKO, Osobné spomienky III, s. 61.

Drgača, pri čom vytiahol z písacieho stola svoj prepúšťací list a upozornil ma, že ma asi u Drgača čaká niečo podobného! Gen, Drgač po mojom príchode k nemu mi odmerane oznámil bez bližšieho zdôvodnenia, že si mám zvoliť spôsob môjho odchodu z čs. armády. Najlepšie zdravotnou cestou.⁷¹ Marko opísal, ako sa k nemu o pár dní dostavili jeho dvaja podriadení, už spomínaný náčelník štábu VSV pplk. Šmolčas a plk. spoj. Ing. Bohumil Teplý⁷², a vyzvali ho, aby odovzdal funkciu, čo označil za vojenskú vzburu. Nič mu to však nebolo platné a už začiatkom marca 1948 ho náčelník hl. štábu gen. Boček poslal na zdravotnú dovolenku. Protokol o odovzdaní kancelárie má dátum 11. marca 1948.⁷³ Marko situáciu využil na uskutočnenie zdravotnej prehliadky v pražskej vojenskej nemocnici, kde mu odporúčali liečebné pobyty – pre nervové ťažkosti v Trenčianskych Tepliciach a na liečbu TBC vo Vojenskom liečebnom ústave pre choroby pľúčne v Matliaroch. Na základe výsledkov zdravotnej prehliadky podal žiadosť o superarbitráciu, avšak neúspešne, keďže minister NO ku koncu apríla 1948 ukončil jeho aktívnu službu a poslal ho na „dovolenú s čekaným“. Leto a jeseň 1948 strávil liečením, podľa vlastných slov pod nenápadným dozorom zo strany OBZ. V auguste 1948 počas pobytu v tatranských Matliaroch dostal Svobodom podpísané rozhodnutie o rozviazaní služobného pomeru ku koncu augusta 1948.⁷⁴ Brigádny generál J. Marko sa tak po troch rokoch vo funkcii veliteľa spojovacieho vojska a po 24 rokoch v uniforme ocitol na dlažbe. A to išlo len o začiatok...

Spočiatku sa nazdával, že svoju osobnú situáciu dokáže vyriešiť pôsobením v civilnom zamestnaní a vo veku 44 rokov začať odznova. Ešte v priebehu leta sa mu podarilo získať prisľuby zamestnania od viacerých spoločností, ktoré mali svoje kancelárie aj v Prahe. Zbytočne. Umiestňovacia komisia MNO tieto zamestnania neschválila, ale novopečenému civilovi ani žiadne iné neponúkla: „Z takéhoto pokračovania Umiestňovacej komisie MNO som usúdil, že jej úlohou je skôr zabrániť tomu, abych nastúpil zamestnanie a nie mňa umiestniť.“⁷⁵ Následne Marko začal kontaktovať svojich známych, ktorí ešte stále zastávali významné pozície. Lichnerov nástupca vo funkcii námestníka ministra národnej obrany Ján Ševčík⁷⁶ – pôvodne taktiež člen Demokratickej strany, neskôr predseda „zglajchšaltovanej“ Strany slovenskej obrody – ho prijať odmietol. Lepšie pochodil u predsedu Zboru povereníkov Gustáva Husáka, ktorý bývalému generálovi odporučil presťahovať sa na Slovensko a nájsť si tu civilné zamestnanie.

Nádej, ktorú v ňom vzbudila návšteva u Husáka, však čoskoro zhasla. Vo svojich pamätiach Marko spomína, ako ho v máji 1949 v byte navštívili dvaja provokatéri „s takým zovňajškom, že bych sa s nimi nerád stretol v lese čo i za denného svetla...“. Neúspešne sa ho pokúšali „osloviť“ s ponukou kontaktu na istého inžiniera z Vojenského technického ústavu. O tri dni neskôr, 18. mája 1949, nasledovalo zatknutie a domová prehliadka, mesiac vo vyšetrovacej väzbe a výsluchy týkajúce sa kontaktov s daným inžinierom. Po me-

⁷¹ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 63.

⁷² Genplk. Bohumil Teplý (1901 – 1971), pôsobil od mája 1945 do apríla 1948 ako prednosta technickej skupiny VSV HŠ, od apríla 1948 do apríla 1957 ako veliteľ spojovacieho vojska, resp. náčelník spojovacieho vojska MNO/generálneho štábu.

⁷³ Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Zápisnica spísaná pri odchode veliteľa spoj. vojska na zdravotnú dovolenku, udelenú podľa výn. MNO-hl. št. č. j. 5632 Dův. hl.št.4.oddel.1948, 11. 3. 1948.

⁷⁴ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 63 – 66.

⁷⁵ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 69.

⁷⁶ J. Ševčík (1896 – 1965), pôsobil v Hlinkovej slovenskej ľudovej strane, neskôr agrárnik, počas SNP povereník pôšt, po vojne poslanec, po roku 1952 režimom politicky perzekvovaný. HORÍČKA, Martin. *Gottwaldov demokrat. Zabudnutý príbeh Jána Ševčíka*. Bratislava : Slovart, 2021.

siaci Marka prepustili a bývalý generál následne kontaktoval svojho spolužiaka z Vojenskej akadémie v Hraniciach Bedřicha Pokorného⁷⁷, ktorý v tom čase pôsobil ako zástupca veliteľa Štátnej bezpečnosti, a požiadal ho, aby pomohol získať späť materiál zaistený počas domovej prehliadky. V krátkom čase ho opäť navštívil „pracovník bezpečnosti“ s tým, že by si mal ísť uvedený materiál prevziať – išlo však o lešť a výsledkom „vracania materiálu“ sa stalo opätovné zaistenie J. Marka v druhej polovici júna 1949. Marko sa však dostal do rúk OBZ a spomína na pobyt vo vojenskej väznici v Prahe, ako aj to, že ho vypočúval Bedřich Reicin osobne. Po približne dvoch týždňoch ho 7. júla 1949 odtiaľ odviekli príslušníci ŠtB do „civilnej“ vyšetrovacej väzby v Bartolomejskej ulici v Prahe. Tu zotrval do Vianoc 1949, keď ho opäť prepustili. Na margo prepustenia Marko vo svojich pamätiach uviedol, že vyšetrovateľ ŠtB mal na jeho trestnú vec skrátka iný názor než príslušníci vojenského Obranného spravodajstva. Po príchode domov sa navyše dozvedel, že mu úrad pre vojnových poškodencov priznal 65% vojenskú invaliditu s účinnosťou od 9. mája 1945. V priebehu januára 1950 sa teda venoval vybavovaniu dokumentácie súvisiacej s invaliditou a dávkami, avšak koncom januára nasledovalo ďalšie zatknutie.⁷⁸ Súčasne prebiehalo trestné konanie a hlavné pojednávanie na Okresnom súde v Prahe, resp. odvolacie konanie na miestne príslušnom krajskom súde. Marka zastupoval jeho sused, advokát JUDr. Ladislav Kvasnica, ktorého ochotu pomôcť Marko ešte aj po rokoch oceňoval a pri snahe o obnovu konania začiatkom 70. rokov opäť využil jeho služby.⁷⁹

Stíhanie Marka sa týkalo skutkov posúdených ako zločin podvodu a viacnásobný prečin nedbalého uchovávanía štátneho tajomstva. Podľa trestného oznámenia sa mal dopustiť zločinu podvodu tým, že v roku 1944 dostal pre potreby povstania od manželov Valentovcov auto Praga Lady, ktoré bolo koncom októbra 1944 zničené.⁸⁰ Po vojne žiadal a dostal za auto náhradu (vozidlo Mercedes Benz), zároveň však požiadal aj o úhradu vojnových škôd vo výške necelých 265 000 Kčs, z toho 50 000 Kčs za auto, pričom vystavil potvrdenie aj pani Božene Valentovej⁸¹, ktorá si na jeho základe tiež uplatnila škodu vo výške 15 000 Kčs za zničené auto. Prečinu vyzradenia služobného tajomstva sa vraj dopustil opakovaným tým, že u seba v byte držal zápis z tajnej porady; na schôdzi SVOJPOV-u v auguste 1945 v Banskej Bystrici údajne tiež informoval prítomných o (negatívnom) hodnotení povstania v Prahe, čo u poslucháčov údajne vyvolalo protičeské nálady⁸² a napokon v marci 1946 na schôdzi pražskej expozitúry SVOJPOV-u prezradil informácie z údajne utajovanej

⁷⁷ B. Pokorný (1904 – 1968), dôstojník vojenského spravodajstva, od roku 1946 prednosta odboru Z ministerstva vnútra, od roku 1948 zástupca veliteľa Štátnej bezpečnosti, zatknutý v januári 1951, odsúdený pre sabotáž v roku 1953, neskôr rehabilitovaný.

⁷⁸ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 75 – 76.

⁷⁹ Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Č. j. 1 Nt 105/72 – Jozef Marko – obnova řízení podle § 278 tr. ř., 22. 3. 1972; Plná moc, 18. 7. 1970.

⁸⁰ Automobil mu následne povstalecká armáda pridělila pre služobnú potrebu a Marko ho využíval až do porážky povstania, keď šoférovi prikázal, aby auto zničil a nepadlo tak do rúk Nemcov.

⁸¹ B. Valentová, majiteľka záhradníctva v Karlovej Vsi, venovala v priebehu vojny na odboj podľa vlastných slov asi 1 milión korún, po vojne čelila problémom s úplnou absenciou dopravných prostriedkov, keďže okrem osobného auta, ktoré venovala v prospech povstania, prišla aj o nákladné auto, kone a povozy, ktoré jej zabavila Červená armáda. Dva listy B. Valentovej sa nachádzajú v: Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73.

⁸² Podľa vlastných slov Marko len poukazoval na to, že v Prahe nedostatočne uznávali význam SNP a pomohol si štatistikou, podľa ktorej dostali príslušníci pražského povstania asi 1000 vyznamenaní a účastníci SNP len 150. Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Protokol, sepsaný dnešního dne na MNO-hl.št. s brig. gen. v zál. Jozefem Marko, 23. 7. 1949.

porady na MNO.⁸³ K tejto veci OBZ vypočúvala viacerých prítomných vojakov ešte v roku 1946. Začlenenie informácií z ich výsluchov do trestného oznámenia o tri roky neskôr vzbudzuje dojem účelovosti. Z dokumentácie sa zdá, že vyšetrovateľ pre potreby konania zadovažil len výpovede niektorých účastníkov oboch schôdzí SVOJPOV-u z rokov 1945 a 1946, listy B. Valentovej či Markovu žiadosť o náhradu škody z roku 1945 a výsluch z roku 1949. Na základe tohto materiálu podala okresná prokuratúra v Prahe dňa 29. decembra 1949 obžalobu, v ktorej Markovi kládla za vinu už len dva skutky, konkrétne v súvislosti s odškodňovacími nárokmi zločin podvodu (čiastočne dokonaného, čiastočne nedokonaného) a v súvislosti s písomnosťami o porade z kaviarne Bajkal pre prečin nedbalého uchovávanía štátneho tajomstva.⁸⁴ Dňa 23. decembra 1949 Marka prepustili z väzby vo väznici Krajského veliteľstva ŠtB v Prahe a dňa 28. januára 1950 ho v jeho pražskom byte zatkli a odovzdali do väznice Okresného súdu v Prahe. Samotné hlavné pojednávanie začal predseda senátu JUDr. Jan Vavřík dňa 10. februára 1950 v popoludňajších hodinách a zakrátko vec o týždeň odročil, zrejme z dôvodu ospravedlnenia svedkyne Boženy Valentovej. Hlavné pojednávanie tak pokračovalo 17. februára 1950, keď predseda senátu na návrh prokurátora dr. Švejdu nariadil vylúčenie verejnosti. Nasledoval výsluch obžalovaného Marka, ktorý vyhlásil, že sa cíti nevinný. K skutku v bode 2 sa vyjadril, že išlo o verejnú poradu, ktorá trvala tri dni a inkriminovaný dokument podľa jeho názoru nebol spisom, keďže nemal jednacie číslo. Namietal tiež štylizáciu protokolu z výsluchu, ktorého znenie podľa neho zodpovedalo zámeru vyšetrovateľa, a nie tomu, čo uviedol Marko. K záležitosti auta uviedol, že 15 000 Kčs Valentovej nedal a na základe jej žiadosti ich použil pre odboj. Po vojne podal žiadosť o náhradu vojnových škôd na MNV v Bratislave a neskôr sa dozvedel o možnosti získať auto z trofejných zásob v Prahe, konkrétne Mercedes Benz 230, ktoré na jeseň 1947 predal za približne 100 000 Kčs.⁸⁵ Na záver dňa súd pojednávanie odročil na neurčito za účelom oboslania svedkyne Valentovej, vojenských znalcov, ktorí mali súdu predložiť inkriminovaný zápis; až podľa povahy ich posudku súd následne rozhodne o možnosti prepustiť Marka z väzby. Hlavné pojednávanie pokračovalo opäť za vylúčenia verejnosti dňa 23. marca 1950, keď prebehol výsluch svedkyne B. Valentovej a znalca, príslušníka obranného spravodajstva, ktorý potvrdil, že číslo jednacie na dokumente bolo doplnené dodatočne a že v nepodpísanom zápise sa nachádzajú aj skutočnosti, ktoré majú (v roku 1950) „stále platnosť“.⁸⁶ Po vykonanom dokazovaní súd dňa 21. marca 1950 Marka uznal vinného v oboch skutkoch a uložil mu trest 5 rokov ťažkého žalára, doplneného a zostreného štvrtročne jedným pôstom a tvrdým lôžkom, strate volebného práva na tri roky a povinnosti nahradiť náklady. Proti rozsudku sa odvolal tak Marko, ako aj prokurátor. Z pobytu vo vyšetrovacej väzbe Marko vo svojich spomienkach zaznamenal smutnú udalosť, keď si na Pankráci všimol osobu, ktorá veľmi pripomínala jeho bývalého náčelníka štábu na VSV pplk. F. Skokana.⁸⁷ Bohužiaľ, skutočne išlo o Skokana, ktorý tu bol po vykonštruovanom procese v roku 1950 popravený.

⁸³ Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Trestní oznámení, nedatované.

⁸⁴ Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Obžalovací spis, 29. 12. 1949.

⁸⁵ Z dokazovania pred odvolacím súdom vyplynulo, že v čase jeho prevzatia Markom išlo o nepojazdné vozidlo s odhadovanou cenou cca 17 500 Kčs, ktoré si generál nechal opraviť z vlastných prostriedkov.

⁸⁶ Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Hlavní líčení, 21. 3. 1950.

⁸⁷ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 75.

Odvolaie konanie pred Krajským súdom v Prahe prebehlo dňa 1. júna, 13. októbra, 24. novembra a 27. decembra 1950, kedy súd vo veci rozhodol. Počas pojednávanií odvolací súd vypočul svedkov navrhnutých obhajobou. Aj odvolací súd uznal Marka v oboch bodoch za vinného, zbavil ho však obvinenia z nedokonaného podvodu a uložil mu trest odňatia slobody na 10 mesiacov.⁸⁸ Marko na margo rozsudku dodal: „*V tom čase som mal už za sebou 18 mesiacov neprávoplatnej väzby, preto súd nariadil ihneď ma prepustiť na slobodu. Po rozsudku predseda senátu*⁸⁹ *v mojej prítomnosti povedal mojej manželke, že podľa práva som mal byť úplne oslobodený. V takom prípade však prokurátor mal uložené (kým, neviem) ponechať ma vo väzbe. Preto sa uzniesli na takom riešení, aby som mohol väznicu po vynešení rozsudku ihneď opustiť.*“⁹⁰ Išlo síce o viac-menej pozitívne rozhodnutie, stále však ostala povinnosť zaplatiť trovy konania, ktoré pražský okresný súd uznesením vyčíslil na necelých 8 400 korún.⁹¹ Až rozhodnutím z 24. januára 1952 súd na návrh prokurátora od vymáhania nákladov upustil.⁹²

Bránu väznice v Ilave, kde Marko trávil posledné obdobie svojej väzby, opustil deň po vynesení rozsudku. V krátkom čase musel aj s rodinou opustiť svoj pražský byt, vrátiť ho vojenskej správe. Následne sa rozhodol presťahovať do Bratislavy. Tu si s ohľadom na invaliditu našiel miesto v kníhkupectve Slovenskej akadémie vied, kam ho však po kádrovom pohovore neprijali, a tak napokon k 1. máju 1951 nastúpil do ústredného skladu Správy spojov na Pluhovej ulici v Bratislave. Neskôr pracoval aj na inom pracovisku Správy spojov a v podniku Spojprojekt. Vo svojich pamätiach uvádza, že v čase procesu so Rudolfom Slánskym o ňom vypovedal súdený B. Reicin, že Marko sa stýkal s dôstojníkom britskej Intelligence Service, ktorého sprevádzal po spojovacích útvaroch a prezrádzal mu utajené veci. Táto Reicinova výpoveď pred súdom pre neho neznamenalala žiadnu trestnoprávnu dohru, ale v krátkom čase ho navštívili traja príslušníci Štátnej bezpečnosti, ktorí od neho žiadali vypovedať kompromitujúce údaje na bývalého šéfa OBZ. Marko odpovedal diplomaticky a aj v nasledujúcich rokoch sa držal čo najviac pri zemi a snažil sa nevzbudzovať pozornosť. Angažoval sa len v slovenskom výbore Zväzu československých invalidov. Väčšiu angažovanosť v spoločenských otázkach začal prejavovať až v roku 1956 po známom XX. zjazde sovietskych komunistov a zjazde slovenských spisovateľov, čo sa mu stalo osudným, pretože o miesto v Spojprojekte „pre stratu dôvery“ prišiel. Následne sa zapojil do činnosti prípravného výboru výrobného družstva invalidov, kde sa pravidelne stretával aj s inými významnými povstaleckými dôstojníkmi, napr. s bývalým generálom Vojtechom Kováčom⁹³ či bývalým plukovníkom Jánom Malárom⁹⁴, s ktorých osudmi Marka pevne spojil politický proces v roku 1958.

⁸⁸ Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Rozsudek, To VIII 358/50, 27. 12. 1950.

⁸⁹ Dr. Jiří Mayer.

⁹⁰ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 77.

⁹¹ Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Usnesení, 25. 10. 1951.

⁹² Archív hlavného mesta Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI., sign. 129/73, Protokol o neveřejném zasedání, 24. 1. 1952.

⁹³ V. Kováč (1900 – 1983), pôsobil v čs. aj slovenskej armáde ako dôstojník stavebnej správy, počas povstania pôsobil ako veliteľ opevňovacích prác, v roku 1947 povýšený na generála stavebnej služby, v roku 1950 prepustený, neskôr opakovane perzekvovaný, v roku 1959 odsúdený rovnako ako Marko v procese Imrich Karvaš a spol.

⁹⁴ J. Malár (1900 – 1992), dôstojník jazdeckta, pôsobil v čs. aj slovenskej armáde. Zúčastnil sa ťaženia proti Poľsku aj ZSSR, v septembri 1944 veliteľ IV. taktickej skupiny a v septembri 1944 utrpel zranenie.

Marko sa v tomto období snažil svoju činnosť uplatniť a pocity frustrácie z perzekúcie jeho i ďalších účastníkov SNP ventilovať publicistickou činnosťou, hoci neúspešne. Texty žiadajúce rehabilitáciu komunistickým režimom perzekvovaných povstalcov sa snažil presadiť prostredníctvom spisovateľky Kataríny Lazarovej⁹⁵ či redaktora *Pravdy* Miroslava Hýska.⁹⁶ „*Onedlho potom vyšiel v PRAVDE spomienkový článok o trinástich maďarských generáloch popravených po maďarskej revolúcii v rokoch 1848-9. Vedomie, že PRAVDE i KSS je bližší osud maďarských generálov a maďarskej revolúcie v r. 1848-9 ako slovenských generálov, vzišlých zo SNP o 100 rokov neskoršie, od ktorých sa PRAVDA i KSS v tom čase vedome dištancovala, vzbudilo vo mne trpké pocity, ktoré som ventiloval zostavením ďalšieho článku, v ktorom som zrovnával SNP s maďarskou revolúciou z r. 1848-9, včítane osudov vojenského vedenia oboch revolúcií. Tento článok som ponúkol šéfredaktorovi bratislavského Večerníka, ktorý po prečítaní článku prehlásil, že sa mu článok páči a ponechal si ho. Tento článok však tiež nebol uverejnený. Stratil „aktuálnosť“ asi v dôsledku známych udalostí, ktoré prebehli v Maďarsku na jeseň 1956.*“⁹⁷ Táto publicistická činnosť, aj keď neúspešná, sa stala základom ďalšieho trestného konania proti J. Markovi v roku 1958 a 1959.

Prvé povojnové desaťročie predstavovalo v Markovom živote obdobie vrcholu jeho vojenskej kariéry, ale prinieslo mu aj pád z hviezdnych výšin. Koncom roku 1945 sa Jozef Marko stal veliteľom spojovacieho vojska hlavného štábu MNO a išlo o prvého Slováka, ktorý tento post v československej armáde zastával. Kariérny postup korunovalo povýšenie do hodnosti brigádneho generála začiatkom roku 1947. Komunistický prevrat v roku 1948 pre neho – aj s ohľadom na naznačený vzťah s Jánom Ursíny, neochotu vstúpiť do Komunistickej strany Československa či pokračujúci konflikt s B. Reicinom – znamenal koniec nielen jeho pôsobenia na tomto poste, ale aj vojenskej kariéry. Komunistický režim „odmenil“ jeho zásluhy 18 mesiacov trvajúcou vyšetrovacou väzbou a odsúdením „len“ na 10 mesiacov väzenia, aj keď s ohľadom na dobu a okolnosti si Marko vlastne mohol gratulovať. Po prepustení z väzenia žil utiahnutým životom a až udalosti z roku 1956 mu poskytli nádej na možnú rehabilitáciu. Doba mu však nepriala a jeho snahy o očistenie vlastného mena i mien povstaleckých dôstojníkov ako akejsi kolektívnej entity vyústili do nového stíhania a zaradenia do protištátnej skupiny Imrich Karvaš a spol.

M. MEDVECKÝ: BEFEHLSHABER DER FERNMELDETRUPPEN UND GENERAL IN UNGNADE. DAS SCHICKSAL JOZEF MARKOS IN DEN JAHREN 1945–1957

General Jozef Marko gehörte zu den bedeutenden Akteuren des Slowakischen Nationalaufstands und zählte zu den engsten Mitarbeitern General Ján Golians. Sowohl sein Handeln als auch die überlieferten Quellen belegen, dass er ein Mensch und Soldat war, der sich demokratischen Werten verpflichtet fühlte. Diese Lebensüberzeugung führte ihn während des Zweiten Weltkriegs in den antifaschistischen Widerstand und nach Kriegsende zu einer ablehnenden Haltung gegenüber der Kommunistischen Partei der Tschechoslowakei sowie gegenüber dem imperialen Auftreten der Sowjetunion – einer militaristischen kommunistischen Großmacht, deren Interessen von den tschechoslowakischen Kommunisten über jene des eigenen Landes gestellt wurden.

⁹⁵ K. Lazarová (1914 – 1995), slovenská spisovateľka a novinárka.

⁹⁶ M. Hysko (1917 – 1977), slovenský novinár a spisovateľ. Uvádzaný aj ako Miroslav.

⁹⁷ MARKO, *Osobné spomienky III*, s. 83.

Die vorliegende Studie untersucht Markos Tätigkeit als Befehlshaber der Fernmeldetruppen sowie die Anfangsphase seiner Kriminalisierung während der Formierungsphase des kommunistischen Regimes. In dieser Zeit verbrachte er mehrere Monate in Untersuchungshaft und kam schließlich – glücklicherweise – für Taten, die er nicht begangen hatte, mit einer vergleichsweise milden Strafe davon.

In den Jahren 1945–1948 profitierte General Jozef Marko in vollem Umfang von seinen Verdiensten im Slowakischen Nationalaufstand und erreichte den Höhepunkt seiner militärischen Laufbahn, sofern dieser nicht bereits in seiner Teilnahme am Aufstand selbst gelegen hatte. Während seiner Tätigkeit im Generalstab war er Mitglied mehrerer Kommissionen, die unmittelbaren Einfluss auf das militärische wie zivile Personal im Geschäftsbereich des Ministeriums für nationale Verteidigung ausübten. Er gehörte unter anderem der Beförderungskommission an, war Vorsitzender der Berufungskommission für die Aufnahme ziviler Angestellter sowie Mitglied einer Kommission, die über die Änderung der Ehrenbezeichnungen von Truppenteilen aus der Zeit der Ersten Tschechoslowakischen Republik entschied. Das einschneidendste Ereignis des Jahres 1948 in der Geschichte der Tschechoslowakei war der kommunistische Umsturz. Markos Leben verlief noch einige Tage nach dem Umsturz in den gewohnten Bahnen. Neben seinen dienstlichen Verpflichtungen setzte er das Studium des „Generalkurses“ fort. Marko schilderte später, wie bereits wenige Tage nach dem Umsturz seine beiden Untergebenen, Oberstleutnant Šmolďas und Oberst der Fernmeldetruppen Ing. Bohumil Teplý, ihn zur Übergabe seines Dienstpostens aufforderten, was er als militärische Meuterei bezeichnete. Dies änderte jedoch nichts an seiner Lage: Bereits Anfang März 1948 wurde er vom Chef des Generalstabs, General Boček, aus gesundheitlichen Gründen beurlaubt. Während eines Aufenthalts im Tatra-Ort Tatranské Matliare erhielt er im August 1948 den Bescheid über die Beendigung seines Dienstverhältnisses zum Ende desselben Monats. Am 18. Mai 1949 folgten seine Verhaftung, eine Hausdurchsuchung, die Untersuchungshaft sowie Verhöre, auf die ein Gerichtsverfahren folgte. Das kommunistische Regime „belohnte“ seine Verdienste mit achtzehn Monaten Untersuchungshaft und einer Verurteilung „nur“ zu zehn Monaten Freiheitsstrafe, wobei Marko angesichts der damaligen Verhältnisse und Umstände im Grunde „zufrieden“ sein konnte. Nach seiner Entlassung aus der Haft führte er ein zurückgezogenes Leben. Erst die Ereignisse des Jahres 1956 gaben ihm Hoffnung auf eine mögliche Rehabilitierung. Die politischen Verhältnisse standen seinem Anliegen jedoch entgegen, sodass seine Bemühungen um die Rehabilitierung seines eigenen Namens sowie der Aufstandsoffiziere als einer Art kollektiver Gemeinschaft in einer erneuten strafrechtlichen Verfolgung und seiner Einbeziehung in die angeblich staatsfeindliche Gruppe „Imrich Karvaš und andere“ mündeten.

Zoznam použitých prameňov a literatúry / List of sources and literature

Primárne zdroje / Primary sources

Archívy a archívne pramene / Archives and archival sources

Archív bezpečnostních složek, f. Správa vyšetřování MV.

Archív hlavního města Prahy, f. Obvodní prokuratury pro Prahu I. – XVI.

Archív Krajského soudu v Bratislave, spis 1 T 0023/58.

Vojenský archív – centrálna registratúra Trnava, Kmeňový list 2336/14, Karol Kráľíček.

Vojenský ústřední archiv – Vojenský historický archiv Praha, f. Vojenské osobní spisy, f. MNO 1945, f. MNO 1946.

Edície prameňov a publikované pramene / Source editions and published sources

MARKO, Jozef. *Osobné spomienky na SNP. III. diel*. Bratislava : Mayer media, 2015.

Dobová tlač / Historic Print

MARKO, Jozef. Prípravy a styk s cudzinou. In: OKTAVEC, František (zost.). *Nad Tatrou sa blýska...* Český Těšín : Naše vojsko, 1946.

MARKO, Jozef. Slovenské povstanie s hľadiska vojenského. In: BRTÁŇ, Rudo (zost.). *Vojenské akcie v národnom povstaní*. Martin : Povereníctvo SNR pre informácie, 1945, s. 21 – 47.

SVOBODA, Ludvík. Vojenský význam Slovenského národného povstání. In: OKTAVEC, František (zost.). *Nad Tatrou sa blýska...* Český Těšín : Naše vojsko, 1946.

Sekundárne zdroje / Secondary sources

Monografie a zborníky ako celok / Monographs

BÍLEK, Jiří – LÁNIK, Jaroslav – ŠACH, Jan. *Československá armáda v prvním poválečném desetiletí (květen 1945 – květen 1955)*. Praha : Ministerstvo obrany České republiky, 2006.

HORIČKA, Martin. *Gottwaldov demokrat. Zabudnutý príbeh Jána Ševčíka*. Bratislava, Slovart, 2021.

LÁNIK, Jaroslav – ČAPLOVIČ, Miloslav (eds.). *Vojenské osobnosti československého odboje 1939 – 1945*. Praha – Bratislava : Vojenský historický ústav Praha – Vojenský historický ústav Bratislava, 2005.

MASKALÍK, Alex. *Elita armády*. Banská Bystrica : HWSK, 2012.

STREŠŇÁK, Gábor – HANULA, Matej – SEGEŠ, Dušan – RAGAČ, Radoslav – JAVOŠOVÁ, Erika. *Ján Lichner (1897 – 1979). Senecký notár – londýnsky minister – komunistický väzeň*. Senec : Mesto Senec, 2025.

ŠOLC, Jiří. *Po boku prezidenta. František Moravec a jeho zpravodajská služba ve světle archivních dokumentů*. Praha : Naše vojsko, 2007.

Štúdie a články v časopisoch a zborníkoch, kapitoly v kolektívnych monografiách / Articles in Journals, Chapters in Monographs

HANZLÍK, František – KONEČNÝ, Karel. Opožděná svědectví generála Ferjenčíka. In: *Vojenská historie*, 2004, roč. 8, č. 1, s. 95 — 109.

MASKALÍK, Alex. Pomery medzi slovenskými gážistami československej brannej moci po druhej svetovej vojne z pohľadu úradného štátneho tajomníka MNO generála Mikuláša Ferjenčíka. In: *Vojenská historie*, 2024, roč. 28, č. 2, s. 159 – 172.

MASKALÍK, Alex. Rok 1947 – najrozsiahlejšie menovanie Slovákov za československých generálov. In: SYRNÝ, Marek a kol. *Slovensko a Európa v roku 1947*. Banská Bystrica : Múzeum SNP, 2018, s. 88 – 95.

MEDVECKÝ, Matej. Prenasledovanie generála Jozefa Marka v 60. a 70. rokoch 20. storočia. In: *Vojenská história*, 2025, roč. 29, č. 3, s. 93 – 114.

ZUDOVÁ-LEŠKOVÁ, Zlatica. Československý výsadok Courier 5. In: *Soudobé dějiny*, 2001, č. 4, s. 718 – 731.

O autorovi/ About the author

Mgr. Matej MEDVECKÝ, PhD.

Vojenský historický ústav, Krajná 27, 821 04 Bratislava

e-mail: matej.medvecky@vhu.sk

<https://orcid.org/0000-0002-3017-8243>